

บทที่ 4

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่อง
ระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2525

จากบทที่ 3 จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เศรษฐกิจของปากพ่องเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดมหาภัยใน ปี พ.ศ. 2505 และเมื่อมีการตัดถนนเชื่อมระหว่างตำบลต่าง ๆ ภายในอำเภอปากพ่อง และเชื่อมระหว่างอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดจนถึงภาคใต้ถึง เชียงระหว่าง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ปากพ่องสูญเสียฐานะการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในแถบนี้ไป ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏว่า ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2516 ได้เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นราคา ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจปากพ่องอีกครั้งหนึ่ง ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเกษตร การประมง อุตสาหกรรม การค้า และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มีผลให้สังคมปากพ่องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิกฤตการณ์น้ำมันในประเทศไทย จะขอกล่าวถึงความเป็นมาของธุรกิจน้ำมันในประเทศไทยโดยสังเขปดังนี้

เริ่มมีการนำน้ำมันเข้ามาในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2417 โดยพ่อค้าได้นำน้ำมันก๊าดเข้ามาจำหน่าย 7,934 ทัน และใน 5 ปีต่อมา การบริโภคน้ำมันก๊าดก็เพิ่มขึ้นเป็น 215,680 ทัน¹ บรรดาพ่อค้านำเข้าเห็นเป็นช่องทางที่จะค้ากำไร จึงนำน้ำมันก๊าดเข้ามาขายในประเทศไทยมากขึ้น บริษัทที่เข้ามาค้ามากได้แก่ Messes Markworld Company และบริษัท Standard Oil ซึ่งเป็นบริษัทแม่ของ Esso² ก่อนปี พ.ศ. 2475 ราคาน้ำมันสูงขึ้น รัฐบาลจึงตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นในกองบังคับการกระทรวงกลาโหม เพื่อจัดสรรน้ำมันให้แก่หน่วยราชการ ทำให้ราคาน้ำมันลดลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 เริ่มมีโรงกลั่นน้ำมันขึ้นในประเทศ

¹ ยุทธนา พงษ์ไทย, "กลั่นน้ำมันมาเป็นน้ำมัน" วารสารเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม (10-16 เมษายน 2521), หน้า 21.

² เรื่องเดียวกัน

ในช่วงปี 2516 เป็นต้นมา ปัญหาน้ำมันในประเทศไทย ก็คือ โรงกลั่นน้ำมันในประเทศต้องอาศัยน้ำมันจากตะวันออกกลาง ปริมาณน้ำมันที่โรงกลั่นในประเทศไทยซื้อจากกลุ่มโอเปก (OPEC = Organization of Petroleum Exporting Countries) คิดเป็นร้อยละ 84 ของปริมาณน้ำมันนำเข้าทั้งหมด ดังนั้น เมื่อกลุ่มโอเปกขึ้นราคาน้ำมันดิบ ย่อมส่งผลให้ต้นทุนการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันสูงขึ้น และทำให้ราคาขายปลีกสูงขึ้นด้วย ในปี พ.ศ. 2516 น้ำมันราคาขายปลีกลิตรละ 0.40 บาท แต่ในปี พ.ศ. 2517 ราคาสูงขึ้นเป็นลิตรละ 1.32 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ราคาน้ำมันดิบเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 5 ทำให้ราคาขายปลีกสูงขึ้นตามไปด้วย จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2524 ราคาน้ำมันในตลาดโลกจึงเริ่มคงที่

การที่ราคาน้ำมันสูงขึ้นอย่างรวดเร็วดังกล่าวข้างต้น มีผลกระทบต่อปากหนักอย่างมาก โดยมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมและการประมงมากกว่าการเกษตรกรรม แต่ก็มีผลกระทบต่อเกษตรกรรมโดยทางอ้อมด้วยเช่นกัน

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเกษตร

ดังได้กล่าวแล้วว่า วิกฤตการณ์น้ำมันมีผลกระทบต่อเกษตรกรรมค่อนข้างน้อย กล่าวคือ ไม่ค่อยมีผลต่อการผลิตของชาวนาปากหนักมากนักในเรื่องต้นทุนการผลิต เพราะการผลิตยังคงใช้รูปแบบเดิม ไม่อาศัยเครื่องจักรที่พึ่งพิงน้ำมัน มีส่วนน้อยที่มีเครื่องไถนาเป็นของตนเอง แต่ก็เป็นรถไถขนาดเล็ก ซึ่งกินน้ำมันประมาณ 1 1/2 ลิตรต่อไร่ ใช้ในการทำนาของตนเองเป็นหลัก เมื่อเสร็จแล้วจึงรับจ้างไถนาของคนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การทำนาจะไม่ได้ได้รับความกระทบกระเทือนโดยตรงจากวิกฤตการณ์น้ำมัน แต่ก็มีผลทางอ้อม เพราะวิกฤตการณ์น้ำมันทำให้กิจการโรงสีไฟขนาดใหญ่ต้องเลิกกิจการ เกิดโรงสีขนาดเล็กขึ้นแทน¹ การค้าข้าวก็ลดลง ชาวนาผลิตข้าวเพียงเพื่อพอบริโภค นอกจากนี้ การทำนาก็ยังมีปัญหาต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งไม่ได้รับการแก้ไข ทั้งนี้คงเป็นเพราะสถานการณ์ทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยให้ชาวนามีแรงจูงใจที่จะเพิ่มผลผลิตเพื่อขาย ดังที่พนักงานข่าวอำเภอปากหนักให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการทำนาของชาวนาปากหนักในช่วงนี้ สรุปได้ดังนี้

¹โปรดดูเรื่องความเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรมข้างหน้า

1. พันธุ์ข้าวที่ใช้ไม่ดี ใช้พันธุ์พื้นเมืองทำให้ผลผลิตต่ำ แม้จะมีการส่งเสริมข้าวพันธุ์ใหม่คือ พันธุ์นางพญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 แต่ผลผลิตก็อยู่ชั้นปานกลาง
2. การเตรียมดิน เกษตรกรไม่มีการเตรียมดินตามหลักวิชา ส่วนใหญ่ไถครั้งเดียวแล้วหว่านเลย
3. ไม่มีคันนา เพื่อเก็บกักน้ำ
4. ไม่ค่อยใช้ปุ๋ยบำรุงดิน ทำให้ดินขาดอาหาร
5. เกษตรกรไม่ลงทุนในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช¹

นอกจากนี้ ปัญหาการเพิ่มประชากรทำให้แต่ละครอบครัวโดยเฉลี่ยมีที่ดินน้อย และมีปัญหาความเค็มครึ้นในเรื่อง ของการจัดสรรน้ำในการทำนา²

ส่วนผลผลิตที่นอกเหนือจากข้าวคือ มะพร้าว ตั้งแต่ได้รับความเสียหายครั้งมหาวาตภัย มีการปลูกใหม่ทดแทนบ้าง แต่ก็ไม่ได้ทำเป็นกิจการใหญ่

ในขณะที่เกษตรกรโดยทั่วไปเป็นการผลิตแบบพอยังชีพดังกล่าวมานี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวนาบริเวณคลองบางจากได้เปลี่ยนอาชีพจากการทำนามาปลูกผักต่าง ๆ เช่น พริก ผักกาด ฯลฯ โดยอาศัยน้ำจากคลองบางจาก และนำผลผลิตส่งตลาดในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชเพิ่มมากขึ้น เพราะการคมนาคมสะดวก³

ความเปลี่ยนแปลงทางการประมง

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2516 ก่อนเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นราคาเล็กน้อย กิจการประมงของปากพ่องเจริญขึ้นอย่างมากกว่าที่เคยเป็น สังเกตได้จากปริมาณสัตว์น้ำทะเลที่จับได้ของปากพ่อง ปี พ.ศ. 2515 มีปริมาณ 8,018,010 กิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2516 ปริมาณที่จับ

¹ สัมภาษณ์, นายประทีป ศิวโรจน์, พนักงานชาวอำเภอปากพ่อง, 2 มีนาคม 2527

² กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช (กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่และการพิมพ์กรมชลประทาน, 2526)

³ สัมภาษณ์, นายเลี่ยม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากพ่อง, 12 กุมภาพันธ์ 2527

ได้เพิ่มขึ้นเป็น 1,380,500 กิโลกรัม¹ นอกจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้เพิ่มขึ้นแล้ว ปริมาณเรือประมงก็เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก คือมีถึง 300-400 ลำ²

ตารางแสดงสถิติผู้ขออนุญาตให้ทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ³

ปี พ.ศ.	จำนวนราย	จำนวนแห่ง	จำนวนสะสม
2518	35	35	409/446
2519	25	25	860/1124
2520	276	276	1408/1408
2521	116	167	554/605
2522	8	15	251/400
2523	11	17	349/562
2524	22	22	521/579

จากตารางเป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี พ.ศ. 2520 มีผู้ขออนุญาตประกอบกิจการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมาก กล่าวคือ มีจำนวนถึง 276 ราย อย่างไรก็ตามเมื่อมีการขึ้นราคาน้ำมันครั้งใหญ่ไปปลายปี พ.ศ. 2520 ปรากฏว่า ผู้ขออนุญาตประกอบกิจการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัด ในปี พ.ศ. 2521 มี 116 ราย ปี พ.ศ. 2522 มีเพียง 8 ราย และมีจำนวนมากที่ต้องเลิกกิจการไป เพราะราคาน้ำมันสำหรับเรือประมงสูงมาก จนมีการขาดทุน ดังปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2520 มีผู้ทำการประมงมากกว่า 1,400 ราย

¹ กรมประมง กระทรวงเกษตร, "ปริมาณสัตว์น้ำทะเลที่จับได้ และการใช้ประโยชน์ประจำปี พ.ศ. 25202 เอกสารตีพิมพ์สำนักงานประมงอำเภอปากพนัง.

² สัมภาษณ์, นายเลียม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากพนัง, 12 กุมภาพันธ์ 2527

³ สำนักงานประมง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช "ผลการปฏิบัติงาน" (กันยายน 2524), หน้า 11.

แต่เมื่อน้ำมันขึ้นราคาแล้ว มีผู้ทำการประมงเพียง 544-605 รายเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2521 ผู้ประกอบการประมงขนาดใหญ่บางรายหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น นายปราโมทย์ ลักษณะ¹ เห็นว่ากิจการประมงไม่มีกำไร จึงหันมาทำกิจการห้องเย็นแทน¹ แม้ว่าการประมงจะยังคงเป็นอาชีพสำคัญของชาวปากน้ำถึงสี่ต่อมา แต่ก็ไม่รุ่งเรืองเท่าที่ควร จากสถิติ ปี พ.ศ. 2524 มีผู้ทำการประมง 500 รายเศษเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม

โรงสีข้าว

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงสีไฟขนาดใหญ่ถูกจำกัดด้วยข้อกำหนดต่าง ๆ ของรัฐบาล ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ห้องหยุดดำเนินการไป บางส่วนยังมีเหลืออยู่ แต่ในที่สุดก็หมดไปเพราะมีโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้น เรียกว่า โรงสีหีบค อาจกล่าวได้ว่าโรงสีหีบคที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการทำลายอุตสาหกรรมสีข้าวขนาดใหญ่ และยังเป็นการทำลายการใช้ครกกระเบื้องในการตำข้าว แต่เนื่องจากเครื่องสีข้าวชนิดหีบคมีคุณภาพต่ำและกินน้ำมันมาก และมีราคาแพงพอสมควร ในปี พ.ศ. 2516 เมื่อน้ำมันขึ้นราคาจึงเกิดโรงสีประเภทใหม่ เรียกว่า โรงสีโยก* เป็นเครื่องจักรขนาดเล็ก สะดวกต่อการขนย้าย มีต้นทุนในการผลิตต่ำ กินน้ำมัน ชั่วโมงละ 1 1/2 - 2 ลิตร ใช้แรงงานในการทำงานเพียงคนเดียว หรือสองคน สามารถแยกแกลบและรำข้าวออกจากกัน เมื่อมีคุณภาพดี ราคาไม่แพง จึงเป็นที่นิยม ทำให้ปริมาณโรงสีข้าวประเภทนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก มีเกือบทุกห้องที่มีทั้งที่จดทะเบียนกับอุตสาหกรรมจังหวัด** และไม่จดทะเบียนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะมีการรับจ้างสีข้าวเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ทางกระทรวงอุตสาหกรรมไม่เอาความผิด ถือเป็น การส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อม

¹ สัมภาษณ์, นายปราโมทย์ ลักษณะ, เจ้าของกิจการห้องเย็นที่อำเภอปากน้ำ 14 กุมภาพันธ์ 2527.

* ุรายละเอียดเกี่ยวกับปริมาณโรงสีโยกที่เพิ่มขึ้น จากภาคผนวก ข.

** ปริมาณโรงสีข้าวที่จดทะเบียนกับสำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514-2525 มีทั้งสิ้น 91 โรง

ผู้ดำเนินการโรงสีข้าวในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยซึ่งมีอาชีพเดิมคือ การทำนา เช่น นายมูล ขวัญแก้ว เจ้าของโรงสีวรรณนิช นางช่วง คุดะเอียด เจ้าของโรงสีช่วงเจริญผล และนายบุญชู เรืองจันทร์ เป็นต้น บางคนประกอบอาชีพทำนาควบคู่ไปกับการประกอบกิจการโรงสี การสีข้าวเช่นนี้ไม่นำรายได้มาสู่เจ้าของโรงสีมากนัก เพราะปริมาณข้าวไม่มาก เมื่อโคที่ชาวบ้านบริโภคข้าวสารหมด ก็จะนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้มาจ้างสี ค่าจ้างในการสีข้าวขึ้นอยู่กับ การตกลงกัน เช่นนำข้าวเปลือกมาสีจะรับแต่ข้าวสารกลับไป ค่าจ้างคือปลายข้าว และรำข้าว ซึ่งเจ้าของโรงสีจะนำส่วนนี้ไปขาย ส่วนมากเจ้าของโรงสีจะเลี้ยงหมูด้วย และนำส่วนค่าจ้างที่ได้เป็นรำไปเลี้ยงหมู ในกรณีที่คิดค่าจ้างเป็นตัวเงินก็จะคิดเป็นปีบ ข้าวสารที่สีเสร็จแล้วเช่นปีบละ 5 บาท¹ มีคนนำข้าวเปลือกมาจ้างสีตลอดปี มาจ้างสีมากในช่วงก่อนการดำนา คือประมาณเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม² ทั้งนี้เนื่องมาจากในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีเวลานำข้าวมาสีได้บ่อยครั้ง เพราะต้องใช้เวลาในการดำนา การนำข้าวมาจ้างสีในลักษณะนี้ มีลักษณะตรงกับพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 5 ที่เรียกว่า "ตำข้าวสารกรอกหม้อ" คือจะนำข้าวมาสีก็ต่อเมื่อข้าวสารที่จะบริโภคหมดลง

อุตสาหกรรมอื่น ๆ

จากสถิติปี พ.ศ. 2520 ปรากฏว่า ในปากพื้งมีอุตสาหกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากโรงสีข้าวขนาดเล็ก คือมีโรงน้ำแข็ง 6 โรง โรงงานปลาป่น 6 โรง อยู่ต่อเรือ 5 อยู่ โรงงานซ่อมเครื่องยนต์ 5 แห่ง และอื่น ๆ 6 โรง (เช่นโรงงานนมจันอับ)³ เป็นที่น่าสังเกตว่า อุตสาหกรรมต่าง ๆ มีความผูกพันอยู่กับกิจกรรม 2 อย่างคือ การทำนาและการประมง เช่น ชาวกรังมีอุตสาหกรรมรองรับคือ โรงสี ส่วนการประมงก็มีกิจการ โรงน้ำแข็ง โรงงานปลาป่น และอยู่ต่อเรือ เป็นต้น

¹ เรื่องเดียวกัน

² สัมภาษณ์, นายบุญชู เรืองจันทร์, เจ้าของกิจการโรงสีในอำเภอปากพื้ง, 18 ธันวาคม 2527.

³ เอนก สิทธิประศาสน์, "แผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพื้ง", หน้า 13.

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการค้า

การค้าทั่ว ๆ ไปของปากพื้ชบเซาตั้งแต่มีสินค้าจากต่างประเทศเข้าน้อย และการควบคุมและผูกขาดการค้าข้าวโดยรัฐบาล ก็ทำให้การค้าข้าวชบเซา ในระยะหลังยังมีปัญหาปากร่่องน้ำคั้นเขิน ทำให้ชาวเรือไม่สามารถนำเรือเข้าเทียบท่าในลำน้ำได้ นับเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งของการค้า

ในปี พ.ศ. 2516 น้ำมันเริ่มขึ้นราคา ทำให้ต้นทุนในการขนส่งสินค้ามีราคาสูงขึ้น ดังนั้น การจำหน่ายข้าวสารของปากพื้ชบเซาต่างจังหวัดจะมีปัญหามากเพราะ ส่วนใหญ่ต้องขนส่งหลายทอด เช่น บรรทุกเรือยนต์ไปขึ้นตู้รถไฟที่สถานีชะอวด และเมื่อถึงตลาดปลายทางต้องบรรทุกรถยนต์ไปยังโกดังเก็บ หรือแหล่งรับซื้อ และยังมีจังหวัดที่หลงซึ่งเป็นผู้ค้าแข่งที่เสียค่าขนส่งถูกกว่าเพราะสามารถขนส่งทอดเดียว เมื่อประกอบกับการที่ชาวนาหันมาปลูกข้าวเพียงเพื่อบริโภคดังกล่าวมาแล้ว การค้าข้าวก็ยิ่งชบเซาลง

รัฐบาลตระหนักในปัญหาด้านการคมนาคมของปากพื้ชบเซา จึงได้จัดให้มีการขุดลอกคลองต่าง ๆ เช่น คลองสุขุม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เสร็จในปี พ.ศ. 2520¹ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการสร้างประตูระบายน้ำคลองต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการดำเนินงานปรากฏว่าเป็นอุปสรรคต่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำอย่างมาก จนทำให้พ่อค้าจากภายนอกที่จะนำสินค้าเข้าสู่นครศรีธรรมราช หันมาใช้การคมนาคมทางบกซึ่งทำได้รวดเร็วกว่า เมื่อสินค้าไม่เข้าปากพื้ชบเซาก็ทำให้ไม่มีคนมาซื้อสินค้า และคนในปากพื้ชบเซาเองออกไปซื้อสินค้าที่อำเภอเมือง ยิ่งเมื่อน้ำมันขึ้นราคา ยิ่งทำให้สินค้าขึ้นราคาตามไปด้วย การค้าของปากพื้ชบเซาลงเรื่อย ๆ

เนื่องจากรัฐบาลตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจของปากพื้ชบเซา แผนการพัฒนาปากพื้ชบเซาจึงได้รับการบรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 โดยให้มีการพัฒนากลุ่มแม่น้ำปากพื้ชบเซา ทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กำหนดแผนร่วมกับกรม

¹ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ "โครงการพัฒนากลุ่มน้ำปากพื้ชบเซา จังหวัดนครศรีธรรมราช", หน้า 2.

เจ้าท่าเพื่อขุดลอกคลองให้ใช้ได้ทุกฤดูกาล¹ การดำเนินการของหน่วยขุดลอกร่องน้ำตามโครงการ มีกำหนด 4 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2524 - 2527² ขนาดดำเนินการคือ ความลึกใช้ระดับ 3 เมตร โดยวัดจากแนวน้ำลงต่ำสุด ความกว้าง 60 เมตร ความยาว ประมาณ 24 เมตร จากปากแม่น้ำออกไปทะเลโดยใช้เจ้าหน้าที่ทั้งหมด ประกอบด้วย ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราวรวม 93 คน โดยใช้อุปกรณ์ในการขุดเจาะคือ เรือหัวสว่าน 2 ลำ และเรือที่เลี้ยง เรือขุดแบบหัวสว่าน มีความสามารถในการขุดได้ประมาณ 360 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ส่วนเรือที่เลี้ยงจะบรรจุน้ำมันเชื้อเพลิง และน้ำจืดเพื่อส่งให้เรือขุด³

อุปสรรคในการดำเนินการขุดลอกร่องแม่น้ำปากพืง คือ การทำประมงที่เรียกว่า (ซั้ง) หรือยกยอ ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ทำการขุดลอก นอกจากนั้นหน่วยงานนี้ยังต้องประสบปัญหา ทั้งเขื่อนและท่อนสมอสูญหาย ทำให้ต้องจัดซื้อใหม่ ค่าใช้จ่ายตกประมาณวันละ 5 หมื่นบาท⁴ ในปี พ.ศ. 2528 การดำเนินงานยังไม่แล้วเสร็จ

อนึ่ง ในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการจัดตั้งคลังน้ำมันขึ้นที่ปากพืง ทำให้มีเรือเดินสมุทร ขนาดใหญ่ขนน้ำมันมาส่ง เราพะค่าขนส่งจากกรุงเทพฯ ทางทะเลถูกกว่าทางรถยนต์หรือรถไฟ แต่ก็ยังต้องเสียค่าขนส่งทางรถยนต์จากตลาดปากพืงมายังตลาดอำเภอเมือง ซึ่งเป็นระยะทาง 28 กิโลเมตร การลำเลียงน้ำมันด้วยวิธีนี้ ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2528)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชุมชนปากพืง พ.ศ. 2516-2525

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2516-2525 เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลของการขึ้นราคาน้ำมัน ช่วงตั้งแต่ปลายปี 2516 ครั้งหนึ่ง และช่วง

¹ สัมภาษณ์, นาวาโทบุรุษย์ ผลมิ่ง, หัวหน้าขุดลอกร่องน้ำปากพืง, 23 กันยายน 2526.

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน

ปลายปี 2520 อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ ยังเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากช่วงเวลาที่ผ่านมาด้วย

กลุ่มชาวนา

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาในปากพ่องไม่ดีขึ้น เนื่องจากขาดรายได้จากการผลิตข้าวเพื่อขาย ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งจังหวัดตกต่ำลง ทางจังหวัดจึงได้ตัดสินใจเปิดโอกาสให้ประชาชนมีงานทำ และมีรายได้จากการขุดหาสินแร่วุลแฟรมบนภูเขาศูนย์ อำเภอดวง อันเป็นการแก้ไขปัญหาคณะเฉพาะหน้า ปรากฏว่ามีคนมาขุดแร่จำนวนมากหมื่น ๆ คน ไม่พบหลักฐานว่า มีชาวปากพ่องมาทำงานที่เขาศูนย์หรือไม่ แต่จากสภาพเศรษฐกิจที่เสื่อมโทรมลง¹ และคนในอำเภอต่าง ๆ แยกตัวกันไปทำงานเหมือนกับการตื่นทอง ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่า ชาวปากพ่องบางส่วนก็ไปขุดแร่บนเขาศูนย์ด้วย

นอกจากนี้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากช่วงที่แล้ว คือ มีการสร้างถนนหนทางโรงเรียน สถานือนามัย ฯลฯ ทำให้ลักษณะนิสัยในการครองชีพของชาวนารุ่นหลัง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ในขณะที่รายได้ไม่เพิ่ม กล่าวได้ว่าในระยะหลัง ๆ อำนาจซื้อของชาวนาลดต่ำลง² ประกอบกับต้องประสบปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นราคาในปี 2516 และ 2520 ทำให้ระดับราคาสินค้าสูงขึ้นไปอีก ฐานะชาวนาปากพ่องจึงยิ่งยากจนลง

ในปี พ.ศ. 2520 มีการพัฒนาร่องน้ำในแม่น้ำปากพ่อง โดยการขุดลอกแม่น้ำทำให้เศรษฐกิจกระเตื้องขึ้นบ้าง สังเกตได้จากการที่ปริมาณโรงสีขนาดเล็กที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่กล่าวมาแล้ว แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จากวิกฤตการณ์น้ำมันและอุปสรรคต่าง ๆ ของชาวนาที่ทำให้ฐานะของชาวนาปากพ่องอยู่ในสภาพที่เรียกว่า "ยากจน" จากเอกสารแนวทางการพัฒนาภาคใต้ในช่วงแผนพัฒนา, ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ. 2524) ของกองวางแผนภาค ตอนหนึ่งมี

¹ ศุภชัย ไกรเสริม, สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของนครศรีฯ พิมพ์เนื่องในวันธรรมศาสตร์นครศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์ศิษย์พะวง, 2514), หน้า 22.

² เรื่องเดียวกัน

ความว่า "...คาดว่าชวานามีรายได้ต่ำกว่าชาวสวนยาง ขณะเดียวกันชาวประมงขนาดเล็กและกรรมกรชาวไร่ชาวนา มีฐานะความเป็นอยู่ยากจนที่สุดในบรรดาผู้ประกอบการอาชีพทางด้านเกษตรในภาคใต้..."¹ ปรากฏว่า ในระเบียบว่าการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนาชนบท ลงวันที่ 29 มกราคม 2524 ได้กำหนดเขตอำเภopakหมังเป็นพื้นที่ยากจน

นอกจากกรณีที่กล่าวมาข้างต้น เราสามารถดูฐานะเศรษฐกิจของชวานาปากหมัง โดยพิจารณาการให้ความสนใจทางด้านศาสนา ถ้าเศรษฐกิจของชาวบ้านดี ก็มักจะใส่ใจคิดที่จะทำบุญ และสามารถบำรุงศาสนาให้เจริญ แต่ถ้าเศรษฐกิจของชนไม่ดี ก็ไม่คิดที่จะบำรุงศาสนา เพราะต้องคำนึงถึงเรื่องปากท้องของชนเป็นอันดับแรก จากการสำรวจข้อมูลของพัฒนากรอำเภopakหมัง ปี พ.ศ. 2524 ปรากฏว่า วัดพุทธในปากหมังมีจำนวน 60 วัด สำนักสงฆ์ 3 แห่ง วัดร้าง 32 แห่ง พระภิกษุ 451 รูป สามเณร 47 รูป² จะเห็นได้ว่า จำนวนวัดร้างมีเกินกว่าครึ่งและจำนวนพระภิกษุก็น้อย แสดงว่าคนไม่นิยมการบวชและฐานะทางเศรษฐกิจของชนในท้องถิ่นไม่ดี จึงไม่มีการบำรุงวัดวาอาราม ดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต

ในแง่ของการถือครองที่ดินของชวานาปากหมังจะพบว่า เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้การถือครองที่ดินลดน้อยลง ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2520 ชวานาปากหมังถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยคนละ 10 ไร่ แต่จากการสำรวจของพัฒนากรอำเภopakหมังปี 2524 พบว่า เนื้อที่ถือครองที่ดินของชวานาปากหมังเฉลี่ยเพียงคนละ 7.66 ไร่เท่านั้น³

เนื่องจากเศรษฐกิจของปากหมังซบเซาลงมาก ประชาชนในชุมชนปากหมังจำนวนหนึ่งจึงอพยพไปทำกินในท้องถิ่นอื่น จากสถิติการอพยพย้ายถิ่นจะพบว่า มีการย้ายออกมากกว่าการ

¹ วิชา พันธรัตน์, "ข้าว-กรณีภาคใต้", หน้า 76.

² สำนักพัฒนากรอำเภopakหมัง "ข้อมูลเบื้องต้นของอำเภopakหมัง นครศรีธรรมราช" (นครศรีธรรมราช : สำนักงานพัฒนาอำเภopakหมัง, 2524), หน้า 9.

³ เรื่องเดียวกัน

ย้ายเข้า คังนี้ ในปี พ.ศ. 2524 มีการอพยพเข้าประมาณ 8.09 ส่วนอัตราการอพยพออก 8.46 ในปี พ.ศ. 2525 มีการอพยพเข้า 8.50 และอพยพออก 9.79¹

ในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ยังคงมีลักษณะเหมือนในระยะเวลาที่ผ่านมา แต่จะลดน้อยลงกว่าที่เป็นมาในอดีต เพราะการผลิตและการค้าลดน้อยดังที่กล่าวมาแล้ว

ในเรื่องชนชั้น ชาวนาผู้มีฐานะดีพอที่จะซื้อเครื่องจักรสีข้าวมาใช้รับจ้างสีข้าวได้จะกลายเป็นชนชั้นใหม่ในสังคม คือ เป็นนายทุนชาวนา ซึ่งจะมีฐานะดีกว่าชาวนาทัวไป ในบริเวณนี้เล็กน้อย และเป็นการลดบทบาทของชนจีน ในเรื่องการสีข้าวลงด้วย

กลุ่มชาวประมง

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชาวประมงมีลักษณะคล้ายกับชาวนา คือ ฐานะจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ ชาวประมงขนาดเล็กจะมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนผู้ดำเนินกิจการประมงขนาดใหญ่จะประสบปัญหาการขึ้นราคาน้ำมันโดยตรง จนทำให้ต้องเปลี่ยนอาชีพ ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การทำอุตสาหกรรมหรือค้าขายในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น จังหวัดภูเก็ต สุราษฎร์ธานี ชุมพร² บางคนเท่านั้นที่สามารถดำรงกิจการอยู่ได้ ทั้งนี้ เพราะมีผู้ค้าแข่งรายอื่น ๓ รายมีกิจกรรมต่อเนื่องจากเรือประมงด้วย เช่น มีกิจการโรงน้ำแข็ง เป็นต้นว่า นายปราโมทย์ ลักษณะ ดังกล่าวมาแล้ว

กลุ่มอาชีพค้าขาย

ดังกล่ามาแล้วว่า พ่อค้าส่วนใหญ่ของปากพ่องเป็นชาวจีน และเศรษฐกิจทางการค้า ขบเขามาแต่ครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะมีสินค้าเข้ามาขายน้อยมาก ทำให้กิจการค้าของชาวจีนทรุดโทรมลง

¹ เอนก สิทธิประศาสน์ "แผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพ่อง", หน้า 11.

² เรื่องเดียวกัน

ในระยะนี้ ชาวจีนในปากทังจำนวนหนึ่งสมรสกับคนไทย ทำให้ลูกหลานกลายเป็นไทยไป ปัจจุบันในปากทังมีคนจีนเหลืออยู่ประมาณ 300 คนเท่านั้น¹

อนึ่ง มีรายงานของพัฒนาการอำเภอปากทังเรื่อง การอพยพของชาวญวน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2522 ถึง 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 มีญวนอพยพทางทะเลขึ้นฝั่งปากทังจำนวน 44 ครั้ง จำนวน 1,882 คน ทางอำเภอได้ดำเนินการจัดส่งชาวญวนอพยพทั้งหมดไปยังศูนย์อพยพจังหวัดสงขลา

¹ การที่ประมาณการจำนวนชาวจีน เนื่องจากไม่พบหลักฐานในช่วงปีนี้ แต่ในปี พ.ศ. 2527 ตามสถิติงานทะเบียนราษฎรของปากทัง เดือนมิถุนายน 2527 ปรากฏว่ามีคนต่างด้าวสัญชาติจีน 351 คน

บทสรุป

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2525 ในชุมชนปากหนังมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเห็นได้ชัดเป็น 3 ระยะ คือ ระหว่าง พ.ศ. 2439 - 2481 ช่วงหนึ่ง ระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2515 ช่วงหนึ่ง และระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2525 อีกช่วงหนึ่ง ในแต่ละช่วงมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การประมง และการค้าก็แตกต่างกัน

ชุมชนปากหนังเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมากในปี พ.ศ. 2439 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครอง ซึ่งทำให้รัฐบาลมีอำนาจปกครองชุมชนปากหนังโดยตรง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการสินค้าของชาติตะวันตก ซึ่งเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลกลางได้เข้าไปลงทุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนปากหนัง ทั้งนี้โดยพิจารณาเห็นว่า ชุมชนนี้เคยเป็นเมืองท่าส่งผ่านสินค้านครศรีธรรมราชกับภายนอกมาแต่เดิม อยู่ในฐานะที่จะเพิ่มผลผลิตและขยายบทบาทด้านการค้าเป็นอย่างดี รัฐบาลจึงพัฒนาทั้งการผลิตและการค้า โดยให้มีการขุดคลอง ตัดถนน จัดตั้งไปรษณีย์ และโทรเลข และส่งเสริมการเกษตรกรรม และการอุตสาหกรรมด้วยประการต่าง ๆ มีผลทำให้เกิดการผลิตเพื่อส่งออก ปรากฏว่า มีการส่งข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศจำนวนมาก มีการจัดตั้งโรงสีไพขนาดใหญ่อเพื่อสีข้าว กล่าวได้ว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2439 - 2481 ข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุดของปากหนัง การส่งข้าวเป็นสินค้าออกนี้ รุ่งเรืองสูงสุดในปี พ.ศ. 2480¹ เพราะมีการคาดการณ์ว่า จะเกิดสงครามโลกขึ้นในไม่ช้า จึงมีการสั่งซื้อข้าวเพื่อเป็นเสบียงในยามสงคราม ประกอบกับในปี 2480 นี้เอง ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลปากหนัง^{*} ขึ้น ทำให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) เพิ่มมากขึ้นด้วย

¹ สัมภาษณ์, นายเลียม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากหนัง, 12 กุมภาพันธ์ 2527.

^{*} เป็นที่น่าสังเกตว่า มีการจัดตั้งเทศบาลปากหนังขึ้นก่อนหลาย ๆ ท้องที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดตั้งในปี พ.ศ. 2500

นอกจากข้าวแล้ว ในช่วงนี้ปากหมังยังผลิตฝ้ายเป็นสินค้าออก แต่การส่งฝ้ายเป็นสินค้าออกดำเนินไปประมาณสิบปีเศษก็เลิกไป เพราะปัญหาถูกตราค่า ประกอบกับการผลิตข้าวเพื่อขาย ให้ผลตอบแทนมากกว่า คนจึงหันมาปลูกข้าวแทน ในด้านการค้า มีพ่อค้าอังกฤษ จีน และสิงคโปร์ เข้ามาซื้อข้าวที่ปากหมัง และมักจะนำสินค้าเข้ามาขายด้วย ทำให้การค้าภายในและการค้าต่างประเทศขยายตัวขึ้นมาก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสปากหมัง ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 ถึงกับมีพระราชหัตถเลขาว่า

...อำเภopakหมังนี้ ได้ทราบอยู่แล้วว่า เป็นที่สำคัญอย่างไร เมื่อไปถึงที่ยังรู้สึก ว่า ตามที่คาดคะเนนั้นผิดไปเป็นอันมาก ไม่นึกว่าจะใหญ่โตมิ่งมั่งมีเพียงนี้ น้ำดื่ม มีอยู่แต่ตอนปากน้ำประมาณ 200 เส้น เข้าข้างในน้ำลึกตลอด จนถึงหน้าโรงสีไฟ น้ำยิ่งลึกถึง 3 วา ถ้าเวลาน้ำมาก เรือขนาดพาลีและสุครีพเข้าไปได้ ต่อโรงสีไฟขึ้นไปถึงปากแพรก ซึ่งเป็นแม่น้ำสองแยก ๆ หนึ่งเลยไปตามทะเลถึงตำบลทุ่งหังไทร (คืออำเภอกว๊านไทรปัจจุบัน) ซึ่งเป็นที่นาอุดมดี ข้างจีนกล่าวกันว่าดีกว่านาคลองรังษิษิต และมีที่ว่างเหลืออยู่มาก จะทำนาขึ้นได้ใหม่กว่าที่มีอยู่เดิมนอก 10 เท่า เขากะกำลังทุ่งนั้นว่า ถ้ามีนาบริบูรณ์จะตั้งโรงสีได้ประมาณ 10 โรง ชาติแต่คนเท่านั้น นาทั้งมณฑลนครศรีธรรมราชไม่มีที่ไหนดู...¹

....แต่พระยาสุขุมฯ ให้ชุกคลองตั้งแต่ระหว่างหมู่บ้านคนไปถึงคลองบางจาก เคนได้ทุ่งโน มีเรือลูกค้ามาแต่กลางเมือง* และร้อนพิบูลย์จ้อคอยู่หลายร้อยลำ ...มีเรือกำปั่นแขก สำเภาจัน ค้าขายทอดคอยู่กลางน้ำเกือบ 30 ลำ ...สินค้าไม่มีอื่นสำคัญเท่าข้าว ปลา มีสุกรแต่ไม่มาก เรือเหล่านี้มาแต่เมืองสิงคโปร์ และเมืองแขกโดยมาก ห่างอีสต์เอเซียติก ตั้งเอเย่นไว้สำหรับรับสินค้าไปบรรทุกลงเรือเมลล์ด้วยเหมือนกัน ...เมื่อคิดว่าตำบลนี้มีราคาเท่าใด เทียบกับเมืองสงขลา เงินผลประโยชน์ แต่อำเภอกว๊านไทรน้อยกว่าเมืองสงขลาอยู่ 20,000 บาท เท่านั้น...¹

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วง พ.ศ. 2439 ถึง 2481 ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนปากหมัง ชาวนามีรายได้จากการผลิตข้าวเพื่อขาย ทำให้มีฐานะดีขึ้น

* อำเภอกกลางเมือง คือ อำเภอมืองนครศรีธรรมราช

¹ สภาจังหวัดนครศรีธรรมราช "ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครศรีธรรมราช",

ส่วนชาวจีนนั้น เนื่องจากได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวของการค้าเพิ่มขึ้นมาก เมื่อเก็บเงินได้มากพอสมควรแล้วก็ไม่กลับไปประเทศจีนเหมือนดังในระยะก่อนหน้าที่ แต่จะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในปากพองเป็นการถาวร

นอกจากจะมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว ในระหว่าง พ.ศ. 2439 - 2481 ยังมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายด้านการปกครอง และการพัฒนาทางสังคมของรัฐบาลกลาง กล่าวคือ รัฐบาลได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ทำให้เกิดผู้นำท้องถิ่นรุ่นใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน นอกจากนี้ นับตั้งแต่มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ก็ทำให้เกิดผู้นำท้องถิ่นรุ่นใหม่อีกกลุ่มหนึ่งคือครู ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเคยเป็นผู้นำที่สำคัญในชุมชนมีบทบาทน้อยลง

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนปากพอง ระหว่าง พ.ศ. 2482-2515 เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ สงครามโลกครั้งที่ 2 และมหาวาตภัย พ.ศ. 2505 ปัจจัยทั้งสองประการทำให้เศรษฐกิจและสังคมปากพองซบเซาลงมาก สรุปได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากภาวะสงครามมีผลกระทบอย่างมากต่อกิจการที่เกี่ยวข้องกับข้าว ทั้งการทำนา โรงสี และการค้าข้าว เพราะหลังสงคราม รัฐบาลห้ามการนำข้าวออกนอกประเทศ และควบคุมราคาข้าว ชาวนาเปลี่ยนกลับมาผลิตเพียงเพื่อยังชีพตามเดิม จะมีขายบ้างก็เพียงเล็กน้อย การผลิตข้าวยิ่งตกต่ำลงมาก เมื่อประสบกับมหาวาตภัย น้ำทะเลท่วมนาข้าวทำให้ข้าวเสียหาย ยิ่งกว่านั้น ชาวนายังสูญเสียบ้านเรือน ทรัพย์สิน เงินทุน และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตไปกับพายุ ทำให้พื้นฐานทางเศรษฐกิจและพื้นฐานการผลิตได้โดยยาก การผลิตข้าวจึงตกต่ำต่อมาอีกนาน สำหรับกิจการโรงสีไฟขนาดใหญ่ ก็ประสบปัญหาที่เนื่องมาจากการห้ามส่งออก และการควบคุมราคาข้าวของรัฐบาล จนต้องเลิกกิจการไปหลายแห่ง ยิ่งในช่วงหลังจากเกิดมหาวาตภัย โรงสีไฟขนาดใหญ่จะประสบปัญหาขาดแคลนข้าวเปลือกที่จะป้อนโรงสี เกิดมีโรงสีขนาดเล็กเรียกว่า โรงสีหัวบด โรงสีขนาดเล็กนี้ทำให้โรงสีไฟขนาดใหญ่มีบทบาทน้อยลงไปอีก ขณะเดียวกันก็ทำลายการใช้ครกในการตำข้าว เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงปลายของระยะนี้คือ ในปี พ.ศ. 2515 ให้เกิดอุตสาหกรรมที่สืบเนื่องมาจากการประมงคือ โรงน้ำแข็ง และโรงงานปลาป่น แต่เดิมการประมงของชาวปากพ่องเป็นการประมงขนาดเล็ก จับสัตว์น้ำตามชายฝั่งเพื่อบริโภค หรือขายเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เมื่อมีการนำวิทยาการใหม่ ๆ มาใช้ในการประมง ก็เริ่มมีการทำประมงขนาดใหญ่อันเป็นประมงน้ำลึก จับปลาได้มาก ต้องอาศัยน้ำแข็งเพื่อรักษาปลา เพื่อจะส่งปลาไปขาย ไกล ๆ ขณะเดียวกัน ก็มีโรงงานปลาป่นเพื่อรับปลาที่จับมาได้ไปแปรรูปเพื่อขายเป็นอาหารสัตว์ต่อไป

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญในช่วงนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ความขบเซาทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวปากพ่องจำนวนหนึ่ง อพยพออกไปแสวงหาแหล่งทำกินใหม่ รวมทั้งชาวเงินบางคนก็เลิกกิจการอุตสาหกรรมหรือการค้าในปากพ่อง อพยพไปลงทุนในท้องที่อื่น ทำให้สังคมที่เคยกักตักเปลี่ยนเป็นขบเซาลง

อนึ่ง ในระยะใกล้ ๆ สงครามโลกครั้งที่ 2 มีกลุ่มคนไทยมุสลิมจากภาคกลางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของปากพ่อง บริเวณปลายคลองบางจาก ตั้งเป็นนิคมสหกรณ์ ชื่อ "บ้านแสงวิมาน" ประกอบอาชีพทำสวนเป็นหลัก แต่ก็มีการทำนาเพื่อเลี้ยงคนในหมู่บ้าน มีการจัดการปกครองภายในหมู่บ้านอย่างมีระเบียบ คนในหมู่บ้านยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีแบบอิสลาม ทำให้มีความสัมพันธ์กับคนภายนอกหมู่บ้านหรือกับชุมชนใกล้เคียงน้อยมาก เว้นแต่ในด้านการค้า อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านแสงวิมานยังคงมีความผูกพันกับคนไทยมุสลิมในกรุงเทพฯ แถบ มีนบุรี และหนองจอก และคนไทยมุสลิมในปทุมธานี เมื่อเกิดมหาวาตภัย พ.ศ. 2505 หมู่บ้านแสงวิมานประสบกับความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างหนัก มีคนรอดตายเพียงเล็กน้อย แต่ผู้ที่รอดตายก็พยายามฟื้นฟูหมู่บ้านขึ้นมาใหม่

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระหว่าง พ.ศ. 2516-2525 เกิดจากปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นราคาเป็นสำคัญ ในด้านเกษตรกรรมได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาน้ำมันขึ้นราคาไม่มากนัก เพราะก่อนหน้านี้ ชาวนาก็หันมาผลิตเพียงเพื่อเลี้ยงชีพแล้ว และการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพก็อาศัยแรงงานคนและสัตว์ ไม่ได้ใช้เครื่องจักร จึงไม่ต้องการน้ำมัน ส่วนบุยวิทยาสาสตร์ และยาฆ่าแมลง ชาวนาในปากพ่องก็ไม่นิยมใช้แต่อย่างใด

กิจการที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำมีขึ้นราคามากคือ โรงสีไฟและการประมง จนกระทั่งผู้ประกอบการบางคนต้องเลิกกิจการ และมีผลทำให้มีคนอพยพออกจากชุมชนเรื่อย ๆ

ความขบเซ้าทางเศรษฐกิจของปากพังกังกล่าวมานี้ เป็นปัญหาที่ทางราชการตระหนักเป็นอย่างดี และเห็นความจำเป็นที่จะแก้ไข ดังปรากฏว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ได้มีโครงการพัฒนาปากพั่งในด้านต่าง ๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2525 กรมชลประทานเริ่มดำเนินการพัฒนาลุ่มน้ำปากพั่ง โดยมุ่งจัดให้มีน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ ส่วนทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ร่วมกับกรมเจ้าท่ากำหนดแผนขุดลอกร่องน้ำเพื่อให้เรือขนาด 3,000 ตัน เข้าออกได้โดยสะดวกทุกฤดูกาล และมีโครงการการก่อสร้างท่าเทียบเรือชายฝั่ง ซึ่งจะมีขึ้นในปี พ.ศ. 2528 นี้¹ นอกจากนี้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังได้กำหนด "แผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพั่ง" เพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเพาะปลูก

- (1) จัดระบบชลประทานขนาดเล็กให้ทั่วถึง และสามารถทำนา 2 ครั้ง ตลอดจนการรณรงค์ทำคันนาคูน้ำ
- (2) การจัดให้มีการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากพันธุ์พื้นเมือง เป็นพันธุ์ กข.7 และ กข.14 โดยเปลี่ยนให้ได้ปีละ 20% ของพื้นที่นา
- (3) ลดทุนการทำนา โดยแนะนำให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และมูลสัตว์ให้มากขึ้น ตลอดจนการกำจัดวัชพืช และการดูแลเอาใจใส่มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- (4) เปลี่ยนกรรมวิธีการเก็บเกี่ยวและการรักษาข้าวเพื่อให้ได้ข้าวคุณภาพดีมีราคา
- (5) จะส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อผลประโยชน์ในการจัดหาทุน และการต่อรองราคาในตลาดเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

¹ ฝ่ายแผนและโครงการสำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, แผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพั่ง (นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์รัตนโสภณ มภ.)

(6) จะต้องให้ชาวมาเลเซียปลูสัตว์ ในลักษณะไร่นาผสม โดยเฉพาะ วัวควายจะได้วิเศษจากข้อ (4) คือ ฟางข้าวสำหรับเป็นอาหารสัตว์ และใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยตามข้อ (3) ให้ได้ ทั้งนี้วัวควายจะต้องเป็นพันธุ์ต่างประเทศ ซึ่งจะได้พันธุ์จากสถานผสมเทียมทั้ง 5 แห่งที่ได้จัดตั้งไปแล้ว

2. การประมง

(1) สนับสนุนและขอให้กรมเจ้าท่าและองค์การสะพานปลา จัดสร้างท่าเทียบเรือชายฝั่งและสะพานปลา เพื่อให้เรือประมงรายย่อยได้เทียบท่า และจำหน่ายสินค้าด้วยราคาเป็นธรรมต่อกัน นอกจากนี้ ยังพร้อมที่ขนส่งไปสู่ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศด้วย

(2) ให้รวมกลุ่มอาชีพประมง เพื่อประโยชน์ในการจัดหาทุนและการตลาด ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ในการประมงที่ถูกต้อง เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้จะพยายามส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ กุ้ง หอย และปลา ตามบริเวณชายฝั่งให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

(3) สนับสนุนให้มีวิทยาลัยการต่อเรือ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวประมงมีอาชีพการต่อเรือที่ถูกต้อง การซ่อมแซมเรือในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อสำคัญเพื่อลดต้นทุนการที่ต้องไปจ้างท้องที่อื่นต่อเรือ ทั้งนี้เพราะจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเรือประมงมากถึง 35,000 ลำ

(4) สนับสนุนให้เกิดอุตสาหกรรมการเกษตรด้านการประมง เช่น การห้องเย็นเพื่อถนอมอาหาร อาหารทะเลบรรจุกระป๋อง เพื่อจำหน่ายต่างประเทศ รวมถึงอุตสาหกรรมปลาป่น เป็นต้น

(5) สนับสนุนทางวิชาการแก่ประชาชน และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ กล่าวคือ จัดให้มีโครงการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา กุ้ง หอยแครง ซึ่งสภาพชายฝั่งทะเลเหมาะสมมาก ขณะนี้ได้มีการพิจารณาโดยกรมประมง

3. การพัฒนาสิ่งปลูกสร้างที่สนับสนุนการพัฒนาในด้านอื่น ๆ

- (1) การสร้างท่าเทียบเรือชายฝั่ง
- (2) การสร้างท่าเทียบเรือประมง (สะพานปลา ขององค์การสะพานปลา)
- (3) วิทยาลัยการต่อเรือ

- (4) สะพานข้ามแม่น้ำปากพ่อง
- (5) ปรับปรุงถนนสายปากพ่อง-อำเภอเมือง

4. การพัฒนาการท่องเที่ยว

เนื่องจากปากพ่องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายประการ ได้แก่

- (1) อดีตแห่งความเจ็บปวดของมหาเวศกภัยแลหมทะเลมทุก ซึ่งปัจจุบันเป็นจุดที่น่าสนใจและมีหาดทรายที่สวยงาม กล่าวคือ จะต้องสร้างถนนเข้าไปสู่บริเวณท่องเที่ยวให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี ในระยะนี้ควรใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางนำนักท่องเที่ยว
- (2) การเลี้ยงนกนางแอ่นโดยธรรมชาติ ขณะนี้มีสถานที่ซึ่งนกนางแอ่นมาทำรังถึง 3 แห่ง นับว่าเป็นเรื่องน่าสนใจ การสนับสนุนให้มีการทำภาพยนตร์สารคดีการท่องเที่ยว และมีประวัติความเป็นมาเฉพาะนักท่องเที่ยวทราบ
- (3) การส่งเสริมให้มีร้านอาหารทะเลสดตามบริเวณริมแม่น้ำปากพ่องที่มีคุณภาพ เพราะมีทัศนียภาพที่สวยงาม หรืออาจจัดเป็นภัตตาคารเรือล่องไปตามลำน้ำปากพ่อง-ปากนคร ตลอดระยะ 20 กม. โดยใช้เรือประมงขนาดกลางที่ปลักระวางแล้วเป็นพาหนะ ห้างน้ำอาจจัดให้มีดนตรีประกอบ และประชาสัมพันธ์ให้บริษัทนำเที่ยวทราบ เพื่อจัดนักท่องเที่ยวมาเที่ยว และลิ้มรสอาหารที่สด ๆ จากทะเลปากพ่อง

5. การส่งเสริมให้ปากพ่องเป็นศูนย์กลางขนถ่ายเพื่อระบายสินค้าอุปโภคและบริโภคสู่ภาคใต้ตอนล่าง

ควรเป็นศูนย์กลางแก่นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง กระบี่ สงขลา สตูล และ 3 จังหวัดภาคใต้สุดตามนโยบายรัฐบาลที่จะพยายามลดบทบาทการขนถ่ายสินค้าทางบก ขณะนี้ได้ยกร่าง พ.ร.บ.จำกัด และควบคุมรถยนต์ 10 ล้อแล้ว จึงนับเป็นโอกาสอันดีของปากพ่องที่จะบุกเบิกเรื่องขนถ่ายสินค้าทางน้ำ จากกรุงเทพฯ สู่ภาคใต้ตอนล่าง¹

¹ ฝ่ายแผนและโครงการ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, แผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพ่อง (นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์รัตนโสภณ, มปป.)

ด้วยการที่ทางราชการกำหนดแผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจปากน้ำดังกล่าวมานี้ จึงมี
แนวโน้มว่า เศรษฐกิจและสังคมปากน้ำจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่รุ่งเรืองขึ้นใหม่ในอนาคต.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จากห้องสมุดมหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย